

UVIC

FACULTAT D'EDUCACIÓ
TRADUCCIÓ I CIÈNCIES
HUMANES

Curs 2015-2016

ENCOMI D'EUSEBI COROMINA i POU

Amb motiu de la seva lliçó de jubilació:

**LÈXIC, TERMINOLOGIA, NEOLOGIA:
LES PARAULES EN LA COMUNICACIÓ**

Vic, 1 de juny de 2016

ENCOMI D'EUSEBI COROMINA i POU

Professor del Departament de Filologia
i Didàctica de la Llengua i la Literatura

Fotografia: U_Media UVic

És sempre més assequible i fàcil escriure coses confuses i enrevessades
que escriure una llengua intel·ligible i normal

Josep Pla¹

Enceto l'encomi del professor Eusebi Coromina i Pou amb aquesta citació de Josep Pla perquè el sintagma nominal “llengua intel·ligible” és, sens dubte, el fil conductor de la seva trajectòria intel·lectual, acadèmica i professional. L'interès de l'homenatjat per la llengua (és llicenciat en Filologia Hispànica i doctor en Filologia Catalana) està associat a la intel·ligibilitat de què parla Pla però, més concretament, a la llegibilitat, terme que a principis dels anys noranta del segle passat el mateix Coromina introdueix al català a partir del mot francès *lisibilité* (encunyat per Richaudeau l'any 1969).² *Llegibilitat* és, en paraules de Coromina, “la qualitat d'allò que és fàcil o còmode de llegir” i fa referència no només a elements formals i de disposició de l'escrit, sinó “també a l'estil, a la claredat d'exposició, a la manera d'escriure, al llenguatge”.³ Coromina cerca, estudia, promou, ensenya, practica una llengua eficaç (una llengua catalana eficaç, és clar), que en cap cas és sinònim de llengua pobra o senzilla, sinó que, també en paraules seves, “és sinònim de comunicació i de comunicació rica” (p. 174). Eusebi Coromina és, doncs, un filòleg al servei de la comunicació, la comunicació en llengua catalana.

Però, d'on li ve l'interès per la llengua i, en concret per la llengua catalana? Doncs paradoxalment (o no) d'un ensenyament en castellà. Nascut a Vic l'any 1952, Coromina va aprendre a llegir i escriure amb les beates de Santa Caterina i va continuar la seva formació amb els maristes, on va

1. Pla, J. (1979). *Obra completa*, volum XXXV (p. 242). Barcelona: Destino.

2. Richaudeau, F. (1969). *La lisibilité*. París: Éditions Retz.

3. Coromina, E. (1994). “El llenguatge eficaç”. Dins: A. Camps (coord.). *Context i aprenentatge de la llengua escrita* (p. 156). Barcelona: Barcanova.

començar a estudiar la llengua i la cultura franceses. Amb les beates havia après a escriure paraules com *ventana*, i amb els maristes va descobrir que *ventana* era *fenêtre* i que *fenêtre* s'assemblava molt al significat en català, *finestra*. Al jove Eusebi això el va deixar perplex: com podia ser que el català, una llengua que a l'escola sempre li havien dit que era d'estar per casa, s'assemblés tant al francès, que era una llengua tan refinada, tan cultural? Per acabar-ho d'adobar, quan va deixar els maristes i va començar a l'institut Jaume Callís, va continuar estudiant francès, però des d'un altre punt de vista: allà va millorar el seu francès a través de la lectura d'articles de premsa en aquesta llengua, enfocament que potser va tenir alguna cosa a veure amb la seva orientació professional. De fet, en aquesta època, junt amb altres companys de classe, Coromina va ser un dels impulsors de la revista *Catarec*, uns fulls ciclostilats, de marcat caràcter antifranquista i catalanista, que es publicaven sota l'empara dels escoltes.

Després de l'institut, Eusebi Coromina va decidir estudiar Filologia Catalana a Bellaterra (aleshores aquests estudis estaven inclosos dins la titulació de Filologia Hispànica), on va rebre el mestratge de professors com Jordi Carbonell, Jordi Castellanos, Joaquim Molas o Josep M. Nadal, entre d'altres. Mentrestant, per anar alimentant el cuc periodístic, participava en la redacció del butlletí d'Òmnium Cultural. Justament aquesta última circumstància mereix una explicació a part, que de ben segur ens permetrà entendre la vinculació d'Eusebi Coromina amb els estudis de Traducció i Interpretació. Després de llicenciar-se, l'any 1977, Coromina va haver de complir el servei militar. Li va tocar a Madrid i allà, arran de la seva vinculació amb Òmnium Cultural, curiosament va trobar la seva primera feina com a traductor. Som a principis de la transició democràtica i Ràdio 4, la primera ràdio pública que emetia en català, buscava un locutor. Coromina era el perfil perfecte i, com que aleshores era a Madrid, durant uns quants mesos cada dia va anar de la plaça Espanya al Prado del Rey, als estudis de Radio Nacional de España (RNE), per llegir el *parte* en català. El sistema era bastant precari i Coromina només tenia temps, mentre llegia l'altre locutor, d'annotar-se en català algunes paraules al marge del full on hi havia el *parte* i així poder fer la traducció amb més comoditat.

Quan va acabar la mili, la primavera del 1978, Coromina es va incorporar com a redactor en cap al periòdic osonenc *El 9 Nou*, càrrec que va

exercir fins al 1982, combinant-lo amb el de professor de secundària a l'Institut Jaume Callís de Vic, on el 1988 va arribar a ser catedràtic. En aquells moments, s'estava forjant l'Eusebi Coromina en el doble vessant comentat al principi (filòleg al servei de la comunicació): com a professor, l'interès per la llengua i el seu ensenyament; i com a redactor en cap, l'interès per la comunicació. Llengua i comunicació conflueixen el 1991 quan Eusebi Coromina publica el *Manual de Redacció i Estil d'El 9 Nou*, editat per Premsa d'Osona, Eumo Editorial –amb qui anys més tard treballaria com a director de projectes editorials– i la Diputació de Barcelona. L'objectiu del manual, pioner en la premsa local, era, segons el mateix Coromina escrivia a la introducció: “Recollir i concretar pautes d'ús de la llengua per a l'estàndard escrit (en els diversos registres) i altres convencions relacionades amb els gèneres i amb les normes generals de redacció periodística”.⁴ Disset anys més tard, és a dir, el 2008, Coromina publicarà un nou llibre d'estil, que renovarà i ampliarà el primer afegint un model de l'estàndard oral del català, atesa la incorporació de mitjans audiovisuals al grup editor d'*El 9 Nou*. En aquells moments, però, fixem-nos què escriu, ell mateix, a la introducció d'aquest nou manual: “El llenguatge dels mitjans ha anat incorporant en aquest període de temps [des del 1991 al 2008] novetats en l'àmbit del lèxic, sobretot neologismes, com a reflex dels canvis socials, culturals i tecnològics”.⁵ Aquesta idea, la del lèxic, és a dir, les paraules, al servei de la comunicació, plana sobre la seva trajectòria i, de fet, és l'eix central de la seva lliçó de jubilació.

Però tornem enrere, perquè justament poc després de publicar el primer manual, Eusebi Coromina s'incorpora com a professor a la Facultat de Traducció i Interpretació dels Estudis Universitaris de Vic (EUUV) per impartir l'assignatura Llengua Catalana per a Futurs Traductors (1993). Coromina té molt clar que l'assignatura ha de girar a l'entorn del coneixement del tipus de text que s'ha de traduir, del registre en què està escrit i de la intenció comunicativa de l'autor. Recordem que és en aques-

4. Coromina, E. (1991). *Manual de Redacció i Estil d'El 9 Nou* (p. 17). Vic: Premsa d'Osona, Eumo Editorial i Diputació de Barcelona.

5. Coromina, E. (2008). *Manual de redacció i estil. El 9 Nou/El 9 TV*. Vic: Premsa d'Osona.

ta època quan introdueix al català el concepte de *llegibilitat*.⁶ en aquest sentit, podríem dir que és un precursor de l'enfocament comunicatiu en l'ensenyament de la llengua, fet que queda palès quan el 1996 junt amb Francesc Codina, Assumpta Fargas i Josep Fornols enceta la col·lecció *Llengua i Comunicació* d'Eumo. Es tracta d'una col·lecció de llibres de text de llengua catalana per a l'Educació Secundària Obligatòria, plantejats amb activitats innovadores, a l'entorn de situacions comunicatives concretes i vinculades a aplicacions informàtiques com el Cercamots (val a dir que aquests manuals avui en dia farien un gran servei als instituts del nostre país).

Abans del tombant de segle, però, malgrat la frenètica activitat acadèmica, professional i editorial que ja havia desenvolupat, Coromina encara té una assignatura pendent: l'elaboració de la seva tesi doctoral. La tesi, però, ja estava embastada des del 1996, gràcies a (o per culpa de) Francesc Parcerisas, que és qui li va fer l'encàrrec d'una ponència per al IV Seminari sobre la Traducció a Catalunya, que se celebrava a Vilanova i la Geltrú dedicat al paper de la traducció en la cultura catalana. Coromina va seguir els cursos del programa de doctorat *Variació Lingüística* de la Universitat de Barcelona, que va compartir amb Assumpta Fargas, i el març de 2001 va llegir la tesi, titulada *L'article personal en català, marca d'oralitat en l'escriptura*, a la Facultat de Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona, sota la direcció de la Dra. Margarida Bassols. A la tesi hi apareix de nou, com no podia ser d'altra manera, el seu interès per les relacions entre l'oral i l'escrit, que es manifesten com un contínuum gradual que dona lloc a múltiples realitzacions lingüístiques que el parlant convé que conegui per adequar-se a la situació comunicativa.

Un cop doctorat, concretament entre el 2003 i el 2009, Coromina va treballar a Eumo Editorial com a director de projectes editorials, on impulsa col·leccions com *En primer terme*, sobre terminologia; *Al dia*, per conèixer el món actual, o *Català fàcil*, entre d'altres. Les normes per a la redacció, adaptació i traducció de textos d'aquesta última col·lecció, adreçada a estudiants de català com a segona llengua o a catalanoparlants

6. Al 1994 escriu sobre la llegibilitat: "Terme que em permeto d'adaptar [...] i que encara no ha entrat en els nostres diccionaris i enciclopèdies" (Coromina, 1994, p. 156).

amb dificultats de lectura i d'aprenentatge, posen en relleu, de nou, la preocupació de Coromina per presentar textos al servei dels destinataris: llegibilitat lingüística i tipogràfica, estructura clara i lògica, lèxic bàsic i de pronunciació fàcil, frases breus i un ús dels signes de puntuació simple i equilibrat.

Coromina deixa l'editorial el 2009 quan Assumpta Fargas, aleshores rectora de la UVic, li demana que es faci càrrec de la direcció del Departament de Comunicació de la Facultat d'Empresa i Comunicació. Durant aquest període, que va durar tres anys, Coromina va encapçalat un departament amb una setantena de professors, circumstància que li va permetre, segons ell mateix diu, "aprendre a conèixer la gent". Però a partir del 2011, l'etapa de gestió va donar pas a una fructífera etapa de recerca que, malgrat la seva jubilació, encara continua, tot i que ara, diu, "d'una manera més moderada".

Vinculat inicialment al Grup de Recerca en Educació, Llenguatge i Literatura (GRELL), les darreres aportacions en recerca les ha fet des del Grup d'Estudis de Gènere: Traducció, Literatura, Història i Comunicació (GETLIHC), sota la batuta de la Dra. Pilar Godayol. Coromina s'hi va estrenar arran del Col·loqui Internacional *Les traduccions vieïllissent-elles? (Envelleixen les traduccions?)* celebrat a París, a la Sorbona, l'octubre del 2011, que li va permetre investigar una traductora fins aleshores desconeguda, Rosa Elias i Cornet (1913-2005), el nom de la qual constava en els títols de crèdit de tres versions de Jules Verne publicades per Arimany Editor. Coromina va escriure l'entrada de Rosa Elias per al *Diccionari de la Traducció Catalana* (Eumo, 2011), de Pilar Godayol i Montserrat Bacardí, i es va prendre l'encàrrec amb tanta passió que des d'aleshores no ha deixat de participar en els dos grans projectes d'investigació del GETLIHC: *Traductores i traduccions catalanes contemporànies (1939-2000)*, entre 2011 i 2013, i el projecte en curs, *Traducció i censura: gènere i ideologia (1939-2000)*, iniciat el 2015 i que s'acaba el 2018. D'aquests projectes n'han sortit diversos articles, entre els quals destaquem els dedicats a l'activitat traductora de Miquel Martí i Pol (que signa junt amb Pilar Godayol); a l'anàlisi del substrat religiós de la llengua de *La plaça del Diamant*, de Mercè Rodoreda; o l'última publicació que acaba de sortir del forn, el capítol "Collell i Carner, traductors de les 'Floretes' de Sant Francesc.

Vicissituds de quatre versions d'un anònim italià del segle XIV", dins el volum *Traducció i Franquisme*, coordinat per Montserrat Bacardí i Pilar Godayol. Aquestes són només tres mostres de la producció científica de Coromina, que cal afegir a la quarantena de publicacions i a la vintena de contribucions a congressos, tant nacionals com internacionals, que figuren al seu currículum.

Arribats en aquest punt, espero que els lectors –i el mateix protagonista de l'encomi– m'excusin de no haver presentat amb prou detall tota la seva trajectòria acadèmica, professional i intel·lectual, però voldria dedicar les últimes ratlles al seu vessant més personal. Per fer-ho, manllivaré unes paraules d'Assumpta Fargas, que defineix l'homenatjat com “un esperit lliure”. A aquesta qualitat, els qui el coneixen hi afegiran, de ben segur, la meticulositat i escrupolositat a la feina, i la bonhomia i el sentit de l'humor en les relacions personals (Pilar Godayol encara recorda que quan es va incorporar al GETLIHC, Coromina li va engaltar: “Jo això del gènere no ho toco”). En qualsevol cas, aquest encomi dona fe que Coromina ha tocat moltes tecles i que totes han sonat simfònicament al servei de la seva gran passió: el virtuosisme de les paraules.

Per a mi és un plaer personal i un honor acadèmic haver rebut l'encàrrec d'escriure aquestes paraules que ara estic llegint. Si em permeten un apunt personal, a Eusebi Coromina el vaig descobrir el 1992, quan estudiava primer de Periodisme a la Universitat Autònoma de Barcelona. Hi cursava una assignatura anomenada Models d'ús de la llengua catalana, impartida per Margarida Bassols, i el meu treball de l'assignatura va consistir a analitzar el seu *Manual de Redacció i Estil d'El 9 Nou*, que acabava de sortir. Aleshores no hauria sospitat mai que un quart de segle més tard seria aquí, avui, enmig de tots vostès, llegint l'encomi d'un company de Departament a qui admiro i que ha estat i continua essent un referent. Eusebi: moltes gràcies pel teu mestratge i felicitat jubilaçió!

Mariona Casas i Deseures*

Departament de Filologia i Didàctica de la Llengua i la Literatura
Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

*Per a l'elaboració d'aquest encomi agraeixo la informació que han aportat Francesc Codina, Assumpta Fargas i Pilar Godayol, i l'interès i l'acurada revisió de M. Àngels Verdaguer.

UVIC

FACULTAT D'EDUCACIÓ
TRADUCCIÓ I CIÈNCIES
HUMANES